

Doc. dr. sc. Ljubica Kordić, *docentica Pravnog fakulteta u Osijeku*
Dubravka Papa, *viši predavač Pravnog fakulteta u Osijeku*

Izvorni znanstveni rad
UDK 378:371.1
378.14:34

SURADNJA MEĐU KATEDRAMA U SVRHU PODIZANJA KVALITETE NASTAVE STRANIH JEZIKA STRUKE - KOMPARATIVNI PRISTUP

Sažetak: Osnovni cilj podučavanja stranoga jezika struke na visokim učilištima je razviti komunikacijsku kompetenciju polaznika na stranom jeziku u području dotične struke i osposobiti ih za adekvatnu primjenu stečenih znanja u njihovoj budućoj profesiji. Da bi se taj cilj ostvario, uz kvalitetnog nastavnika i primjenu suvremenih nastavnih metoda, potrebna je povezanost jezičnih sadržaja s onima iz područja struke, pa u tom smislu i suradnja nastavnika stranih jezika s nastavnicima stručnih predmeta na dotičnom učilištu. Suradnja je nužna ne samo za osmišljavanje i razvijanje nastavnih materijala koji su u korelaciji sa sadržajima struke, nego i za podizanje kvalitete nastave stranoga jezika s obzirom na njezin stručni karakter. Cilj je ovoga rada, primjenom metode upitnika, istražiti razinu suradnje katedre stranih jezika s ostalim katedrama iz područja pravne struke na Pravnom fakultetu u Osijeku te poboljšati korelaciju nastavnoga programa stranih jezika sa stručnim predmetima na tom fakultetu. U tu se svrhu istražuju stavovi i sugestije nastavnika stručnih predmeta, a konačni rezultat trebao bi biti podizanje kvalitete nastave stranih jezika i izrada suvremenijih i zahtjevima struke primjerenijih nastavnih materijala. Kako je slična anketa provedena prošle godine na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (Matijašević, Javornik Čubrić 2013.), ovo istraživanje ima i komparativni karakter, a usporedba rezultata ukazat će na to koja bi pravna područja trebala biti tematizirana na nastavi stranoga jezika na hrvatskim pravnim fakultetima s obzirom na pravno-političke promjene nastale ulaskom Hrvatske u Europsku uniju. Rezultati bi također trebali pokazati sličnosti i razlike u stupnju međukatedarske suradnje na dvama fakultetima, kao i u stavovima profesora stručnih predmeta prema podučavanju, važnosti i ulozi stranoga jezika struke u pravnoj profesiji.

Ključne riječi: strani jezik struk, stručni predmeti, pravni fakultet, Hrvatska

1. UVOD

Moderan pristup podučavanju stranih jezika struke na visokim učilištima podrazumijeva kontinuiran rad na poboljšanju kvalitete nastave i dobro poznavanje stručne terminologije. Pri tome je od osobite važnosti izbor sadržaja i metoda podučavanja prilagoditi potrebama studenata: "ESP is an approach to language teaching in which all decisions as to content and method are based on the learner's reason for learning" (Hutchinson, T., Waters, A., 1987: 19). Cilj je nastave stranih jezika struke na visokoškolskoj razini usvajanje jezičnih kompetencija i znanja vezanih za konkretnu struku, ali i razvijanje vještina primjene tih znanja i kompetencija u kasnijem profesionalnom radu. Ostvarivanje tih ciljeva danas, u vrijeme intenzivnog razvoja informacijskih tehnologija, postavlja nove zahtjeve i nove metodološke izazove pred nastavnike stranih jezika u potrazi za novim modelima učenja prilagođenih novim uvjetima i potrebama društva¹. Ipak, u području stranoga jezika struke, stalnu vrijednost u smislu temeljnih kriterija i načela podučavanja predstavlja koordinirano podučavanje jezičnih i stručnih sadržaja – načelo koje smo u tradicionalnoj glotodidaktici određivali kao *načelo korelacije s predmetima struke*. U području stručnoga obrazovanja – u našem slučaju studija prava – to se načelo može učinkovito realizirati samo usklađivanjem nastavnoga programa stranoga jezika sa sadržajima struke i dobrom suradnjom s nastavnicima stručnih predmeta. Provođenje ovoga upitnika jedan je od oblika takve suradnje, čiji je krajnji cilj utvrditi koji bi stručni sadržaji trebali biti zastupljeni u nastavi stranih jezika s obzirom na aktualne potrebe hrvatskih studenata prava, na nove okolnosti pravno-političke integracije Hrvatske u EU i zahtjeve europskoga tržišta rada.

2. TEORIJSKO-DIDAKTIČKA OSNOVA

Osnovno obilježje suvremene nastave stranoga jezika struke čini integracija stručnih i jezičnih sadržaja - tzv. *Content and language integrated learning (CLIL)*. Prema ovom se pristupu jezična znanja i kompetencije stječu na temelju stručnih sadržaja, a istodobno strani jezik kao medij služi podučavanju odabranih stručnih sadržaja:

„Content and Language Integrated Learning is an umbrella term describing both learning another (content) subject (...) through the medium of a foreign language and learning a foreign language by studying content-based subject.“²

Uz ovu suštinsku isprepletenost jezičnih i stručnih sadržaja, u ciljne aktivnosti CLIL-a uključeno je i stjecanje interkulturalnih i kognitivnih vještina - *content, communication, cognition, culture* (Coyle, 1999.). Prema Mohan i van Naerssen (1997.) nužna je pretpostavka za CLIL da jezik uključuje i značenje i formu, da jezični diskurs izražava, ali i oblikuje sadržaj. Učinkovito podučavanje utemeljeno na CLIL pristupu podrazumijeva usvajanje znanja i vještina, interakciju u komunikacijskom kontekstu te interkulturalnu svjesnost i toleranciju. U središtu su toga pristupa stručni sadržaji ukomponirani u akademske, stručne i autentične nastavne materijale u kojima su od primarne važnosti stručna terminologija i frazeologija. Sukladno navedenim načelima, Anderson i Krathwohl (2001.) ukazuju na četiri vrste znanja kojima studenti pri usvajanju stranoga jezika struke moraju ovladati :

1 D. Marsh, M. J. Frigols Martin, Introduction: Content and Language Integrated Learning- www.uni-due.de/imperia/md/content/appliedlinguistics/lingon/marsh_frigols_clil_into_ts_me.pdf , 1.3.2014.

2 www.teachingenglish.org.uk/clil

- činjenično znanje (factual knowledge) koje se odnosi na osnovne činjenice i elemente određenoga stručnog područja i pripadajuća terminologija,
- konceptualno znanje (conceptual knowledge) - poznavanje pravila, teorija, modela i postupaka,
- proceduralno znanje (procedural knowledge) - sposobnost obavljanja određenih zadataka u struci i rješavanje problema
- meta-kognitivno znanje (meta-cognitive knowledge) – svjesnost o strategijama učenja te važnosti cjeloživotnog učenja.

Nastava stranoga jezika struke, za razliku od one općega stranog jezika, pragmatički je orijentirana, jer mora zadovoljiti potrebe polaznika koje proizlaze iz zahtjeva tržišta rada. Na suvremenom tržištu rada osobito važnu ulogu ima engleski jezik kao *lingua franca* međunarodne komunikacije: „...employers, too, insist that their employees have good English language skills, and fluency in English is a prerequisite for success and advancement in many fields of employment in today's world“ (Richards, 2006: 17). To je jedan od razloga zašto će u fokusu našega istraživanja biti upravo taj jezik.

U Republici Hrvatskoj potrebe studenata prava s obzirom na zahtjeve suvremenog tržišta nešto su drugačije danas u odnosu na to kako su ih prije desetak godina vidjeli sami studenti i pravni-praktičari, a promjene su uvjetovane izmijenjenim pravno-političkim okolnostima. S obzirom na to, u ostvarivanju korelacije sa strukom na studiju prava javljaju se problemi proizašli iz aktualnih promjena u pravno-političkom statusu Hrvatske kao nove članice Europske unije. Do sada su sadržaji u predmetima struke tradicionalno bili orijentirani na europsko kontinentalno pravo i hrvatsko nacionalno pravo, dok se pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji pred studentima prava pojavljuju zahtjevi za novim stručnim znanjima i vještinama. Nove društveno-političke okolnosti od studenata prava zahtijevaju drugačije vrste znanja koje pred njih stavlja europsko tržište rada, kao što su poznavanje izvora prava i zakonodavstva Europske unije, dobro poznavanje međunarodnog javnog i međunarodnog privatnog prava, praćenje presuda sudova Europske unije, kao i brojne praktične vještine poput sastavljanja ugovora na engleskom jeziku, ali i na njemačkom i francuskom jeziku kao radnim jezicima Europske unije. Nove su okolnosti iznjedrile potrebu prevodenja pravne stečevine Europske unije na jezike država članica i obratno i profilirale novo pravničko zvanje pravnik-lingvisti, koje od pravnik, uz stručna znanja, zahtijeva i izvrsno poznavanje jednoga, dvaju ili više jezika pravne struke, među kojima dominantnu ulogu igra engleski jezik. Ti novi uvjeti traže intenzivnije uključivanje stranoga jezika struke na studij prava i premještanje fokusa jezičnih vještina na vještine koje su do sada bile zapostavljane. Ove su se okolnosti, kako smo i očekivali, odrazile i na stavove nastavnika o tome koje sadržaje i vještine treba podučavati u nastavi stranoga jezika struke na pravnim fakultetima u Hrvatskoj.

3. POTREBE STUDENATA U PODRUČJU STRANOGA JEZIKA PRAVNE STRUKE – ISTRAŽIVANJE STAVOVA NASTAVNIKA STRUČNIH KOLEGIJA

Kako bi se realizirala nastava koja zadovoljava potrebe studenata i osposobljava ih za suvremeno tržište rada, nužno je provesti detaljnu analizu potreba koja uključuje potrebe studenata,

potrebe kako ih vide nastavnici stručnih predmeta te zaposleni pravnici koji svoja znanja primjenjuju u praksi.

Da bi analiza potreba polučila najbolje učinke u nastavi, potrebno je uz potrebe (bolje reći: očekivanja) studenata i potrebe kako ih procjenjuju pravnici u praksi odrediti i potrebe kako ih procjenjuju nastavnici stručnih predmeta. Za oblikovanje nastavnog programa usklađenog s potrebama struke od osobite je važnosti poznavanje potreba ciljne komunikacije: „Objective needs analysis results in content specifications derived from an analysis of the target communicative situations in which learners are likely to find themselves” (Nunan 1988: 44). No, kako je nastavna praksa pokazala da u oblikovanju nastavnoga programa stranoga jezika struke uz studente i nastavnika stranoga jezika posredno utječu i nastavni programi dotične obrazovne institucije te zahtjevi budućih poslodavaca, to se odrazilo i na promjenu stava prema analizi potreba: „Needs may be investigated from the perspective of teachers, that of the learners or that of the employers who are funding the language course.” (Huhta et al. 2013: 10) Suvremena glotodidaktika ovakvu složenu analizu potreba naziva *kombiniranom analizom potreba* (Basturkmen, 2010.). Ona uključuje analizu ciljne komunikacijske situacije (*target situation analysis*), aktualne situacije u nastavi jezika struke (*present situation analysis*), analize potreba iz perspektive studenta (*learner factor analysis*), te analize stručnih sadržaja koji se podučavaju na dotičnom visokom učilištu (*teaching content analysis*) (cf. Basturkmen, 2013.). Do sada su provedene analize potreba na Pravnom fakultetu u Osijeku (Kordić, Mujić 2004.) i Pravnom fakultetu u Zagrebu (Javornik Čubrić, Matijašević 2012.), u kojima su ispitanici bili studenti (*learner factor analysis*) i pravnici–praktičari (*target situation analysis*). Kako do danas u području stranoga jezika pravne struke u Hrvatskoj nije rađena sustavna analiza sa stajališta stručnih kolegija i zastupljenosti njihovih sadržaja u nastavi stranoga jezika, u ovom se istraživanju bavimo potrebama koje nastava stranoga jezika struke treba ispuniti sa stajališta nastavnika stručnih predmeta na studiju prava.

3.1 MEĐUKATEDARSKA SURADNJA I STAVOVI NASTAVNIKA PRAVNOGA FAKULTETA U OSIJEKU I PRAVNOGA FAKULTETA U ZAGREBU O POŽELJNIM SADRŽAJIMA STRANOGA JEZIKA PRAVNE STRUKE

U istraživanju polazimo od pretpostavke da je za oblikovanje nastavnoga programa i nastavnih materijala usklađenih s potrebama studenata nužna korelacija sa sadržajima stručnih predmeta, a time i suradnja s nastavnicima stručnih predmeta. Rezultati istraživanja trebali bi predstavljati temelj za kvalitetnije osmišljavanje nastave stranoga jezika struke i, ukoliko rezultati ukažu na takvu potrebu, također i služiti kao orijentir za izradu kvalitetnoga udžbenika čiji je sadržaj u korelaciji s onim što studenti uče u struci. Ovo se prije svega odnosi na engleski jezik, jer sadržaji udžbenika za njemački jezik, čije je izmijenjeno i dopunjeno izdanje u primjeni od 2009. godine, prati aktualne promjene u pravno-političkom sustavu Hrvatske i sadržajima svojih tekstova zahvaća različite aspekte prava Europske unije. Zbog tih razloga, kao i radi bolje komparabilnosti s rezultatima istraživanja provedenog na Pravnome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, naše se istraživanje poglavito odnosi na engleski jezik.

Poticaž za naše istraživanje bio je podatak iz analize potreba provedene među studentima Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Matijašević, Javornik Čubrić 2013.) prema kojemu samo 5,3% ispitanih studenata smatra da im znanje engleskoga jezika struke pomaže u svladavanju sadržaja stručnih predmeta. Pretpostavili smo da uzroci ovako nisko procijenjene korisnosti

engleskoga jezika pri svladavanju sadržaja struke velikim dijelom leže u slaboj korelaciji sadržaja nastave stranoga jezika sa sadržajima struke. Naime, sadržaji stručnih tekstova koji se obrađuju na nastavi engleskoga jezika često tematski ne pripadaju sadržajima stručnih predmeta na prvoj i drugoj godini studija, a nije rijedak slučaj da se na nastavi engleskoga jezika (koji se podučava samo na 1. i 2. godini studija) obrađuju stručni sadržaji i pravna terminologija na engleskom jeziku koje će studenti susresti u nastavi stručnih kolegija tek na 3. ili 4. godini. Stoga ova studija ima za cilj na temelju upitnika provedenog među nastavnicima pravne struke na pravnim fakultetima u Sveučilištu u Zagrebu i Osijeku utvrditi koje sadržaje oni preporučuju kao nužne u nastavi stranoga jezika te ih usporediti sa stvarnim stanjem i na temelju toga stvoriti sadržajne pretpostavke za izradu primjerenijeg nastavnog programa koji će biti u korelaciji sa strukom i ispunjavati aktualne potrebe studenata prava u Hrvatskoj. Rezultate dobivene na Pravnom fakultetu u Osijeku usporedit ćemo s onima dobivenim na temelju identične ankete provedene godinu dana prije na Pravnome fakultetu u Zagrebu. Time će rezultati dvaju istraživanja biti statistički pouzdaniji i relevantniji i mogu poslužiti kao znanstveno utemeljena osnova za osmišljavanje kvalitetnije nastave stranoga jezika za buduće generacije hrvatskih pravnika, jer ova dva fakulteta brojem svojih studenata čine pouzdan i reprezentativan uzorak za cijelu Hrvatsku, budući da na državnoj razini imamo ukupno četiri pravna fakulteta. Uz utvrđivanje poželjnih i potrebnih stručnih sadržaja za suvremenu nastavu engleskoga jezika pravne struke, ovim smo istraživanjem željeli utvrditi i kolika je spremnost na suradnju nastavnika stručnih predmeta s nastavnicima stranoga jezika na dvama fakultetima.

Engleski i njemački jezik za pravnike na Pravnom su fakultetu u Osijeku na prvoj i drugoj godini studija obvezni predmeti, dok je na petoj godini strani jezik izborni predmet. Predavanja iz Engleskog jezika za pravnike temelje se na nastavnom programu razvijenom uglavnom prema postojećem udžbeniku, koji uključuje sadržaje kao što su common-law sustav, međunarodne organizacije, hrvatski pravni sustav, europsko sudstvo. Sadržaji udžbenika za njemački jezik, kako smo spomenuli u prethodnom poglavlju, paralelno obrađuju nacionalno pravo u odnosu na pravo Europske unije, što je, kako će potvrditi rezultati istraživanja, u velikoj mjeri usklađeno s potrebama studenata prava kako ih vide nastavnici stručnih predmeta, pa će u fokusu istraživanja biti engleski jezik pravne struke.

U istraživanje je bilo uključeno 17 od ukupno 19 katedara Pravnoga fakulteta u Osijeku (bez Katedre za strane jezike i Katedre za tjelesnu kulturu). Od ukupno 50 nastavnika zaposlenih na Pravnom fakultetu u Osijeku, u istraživanju je sudjelovalo 29 nastavnika (58%). U istraživanju provedenom na Pravnom fakultetu u Zagrebu od ukupno 140 nastavnika koji djeluju u sastavu 22 katedre sudjelovalo je 38 nastavnika ili 28%. U istraživanje također nisu bile uključene Katedra za strane jezike i Katedra za tjelesnu kulturu.

3.2 METODOLOGIJA

Istraživanje je provedeno metodom upitnika, koji je ispitanicima dostavljen elektroničkom poštom. Upitnik sadrži ukupno 10 pitanja u kojima se uglavnom nudi mogućnost izbora jednoga od ponuđenih odgovora, a samo u tri pitanja bilo je moguće izabrati više odgovora. Na kraju su ispitanici mogli dati vlastiti komentar ili sugestiju vezano za bolju korelaciju nastave stranih jezika sa stručnim kolegijima. U radu su se rabile metode analize i sinteze dobivenih podataka te njih-

va statističkoga prikaza, a u zaključnom dijelu i metoda komparacije rezultata s onima ostvarenim u identičnom istraživanju provedenom na Pravnome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Pitanja se odnose na sljedeća područja: a) procjenu važnosti engleskoga odnosno njemačkoga jezika za studij prava, b) korištenje literature na stranom jeziku u obveznoj i dopunskoj literaturi stručnih predmeta, c) uporabu nastavnih materijala na stranom jeziku na predavanjima, vježbama i seminarima u sklopu stručnih kolegija, d) procjenu jezičnih znanja studenata prava te e) navođenje pravnih područja za koja nastavnici stručnih predmeta smatraju da trebaju biti zastupljena u nastavi stranih jezika struke.

3.3 HIPOTEZE

Prije provedbe istraživanja na Pravnom fakultetu u Osijeku postavljene su sljedeće hipoteze:

- očekivani odaziv nastavnika bit će manji od 50% ukupnog broja nastavnika;
- ispitanici će engleski jezik smatrati važnijim od njemačkoga za studij prava;
- nastavni materijali koji se koriste u većini stručnih predmeta uglavnom su na hrvatskom jeziku;
- naslovi na engleskom jeziku pojavit će se na nekim katedrama samo u dopunskoj literaturi za studentske seminare;
- naslovi na drugim stranim jezicima neće biti zastupljeni ni u dopunskoj literaturi stručnih kolegija;
- stručni sadržaji koje će ispitanici smatrati nužnima kako bi se ostvarila korelacija sa sadržajima struke bit će vezani za pravo Europske unije i međunarodno pravo, dok će najmanje interesa biti za common-law.

Marijana Javornik Čubrić i Miljan Matijašević, koji su prošle godine na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu proveli identično istraživanje, pretpostavili su da će manjina nastavnika toga fakulteta biti voljna sudjelovati u istraživanju te da se znanje engleskoga jezika neće smatrati važnim za studij prava (Matijašević, Javornik Čubrić 2013.).

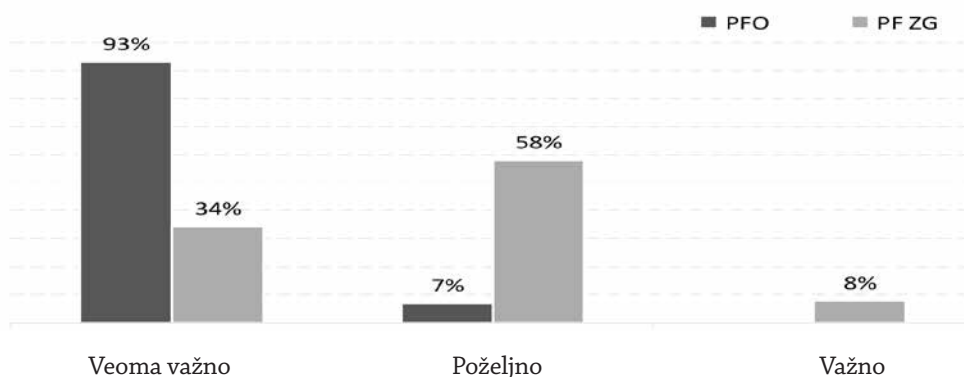
4. ANALIZA REZULTATA

Kako je već spomenuto, na Pravnom fakultetu u Osijeku od ukupno 50 nastavnika na upitnik je odgovorilo 29 nastavnika (58%), dok je na Pravnom fakultetu u Zagrebu od ukupno 138 nastavnika u istraživanju sudjelovalo 38 nastavnika (28%).

S obzirom na dob ispitanika, na Pravnom fakultetu u Osijeku većina je ispitanika mlađa od 35 godina (23 ispitanika), 4 je ispitanika u dobi između 40 i 60 godina, dok su 2 nastavnika starija od 60 godina. U istraživanju na Pravnom fakultetu u Osijeku sudjelovalo je 4 od ukupno 8 redovitih profesora (13,8%), 1 od ukupno 9 izvanrednih profesora (3,4%), 11 docenata (38%), isto toliko asistentata (38%) i 2 viša asistenta (6,9%). U istraživanju su sudjelovale sve katedre, i to: 4 ispitanika s Katedre kaznenopravnih znanosti, 4 ispitanika s Katedre građanskopravnih znanosti, 3 ispitanika s Katedre gospodarskih znanosti te po 2 ispitanika sa sljedećih katedara: Katedre pravnovijesnih znanosti, Katedre radnopravnih i socijalnih znanosti, Katedre ustavnih i političkih znanosti, Katedre pravno-teorijskih znanosti i Katedre metodološko-informacijskih znanosti. Ostale su katedre zastupljene s po jednim ispitanikom.

Da je engleski jezik vrlo važan za studij prava i pravnu struku smatra 93% ispitanika na Pravnom fakultetu u Osijeku, dok je istoga mišljenja samo 34% ispitanika na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Preostalih 7% ispitanika na Pravnom fakultetu u Osijeku smatra da je engleski poželjan za studij prava i pravnu struku, dok ga na Pravnom fakultetu u Zagrebu poželjnim za pravnu struku smatra 58% ispitanika. Preostalih 8% ispitanika na tom fakultetu smatra da engleski jezik uopće nije važan za pravnike (Grafikon br. 1).

Grafikon br.1: Procjena važnosti engleskoga jezika za studij prava i pravnu struku

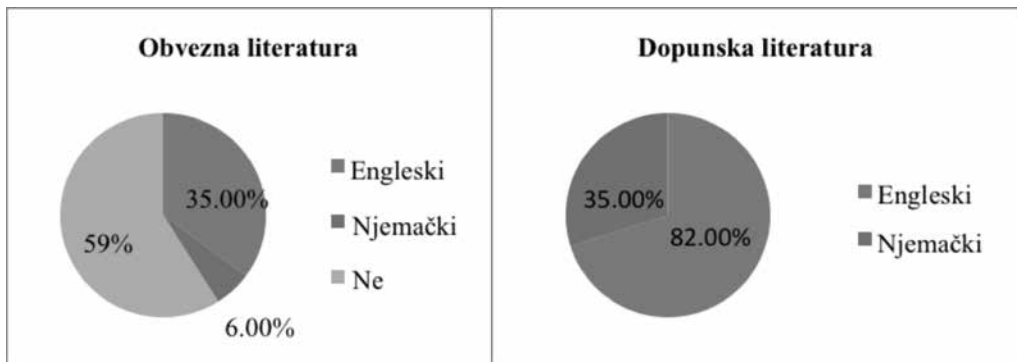
Iako nije moguće komparirati podatke vezane za njemački jezik s rezultatima istraživanja provedenog na Pravnom fakultetu u Zagrebu, ipak smo u upitniku na Pravnom fakultetu u Osijeku zamolili ispitanike da ocijene i važnost poznavanja njemačkoga jezika za studij prava i pravnu profesiju općenito, pa ćemo prikazati dobivene rezultate radi usporedbe s procjenom vezanom za engleski jezik. Rezultati pokazuju da većina ispitanika (76%) i taj jezik smatra vrlo važnim za studij prava i pravnu profesiju u Hrvatskoj, dok preostalih 24% ispitanika smatra znanje toga jezika poželjnim u pravnoj struci.

Kako se od ispitanika na zagrebačkom Pravnom fakultetu tražila i procjena studentskih znanja engleskoga jezika, zbog statističke i istraživačke dosljednosti i bolje komparabilnosti rezultata uvrstili smo to pitanje i u naš upitnik, iako je sa stajališta lingvističke vjerodostojnosti upitno koliko je ispitanih nastavnika-pravnika doista kompetentno ocjenjivati znanje stranoga jezika studenata. Ta dvojba proizlazi ne samo iz činjenice što upitnikom nije utvrđivano koji ispitanici i koliko dobro znaju dotični strani jezik, odnosno koliko se dobro služe tim jezikom, nego i u kojoj mjeri su u svojoj redovitoj nastavi ili na seminarima u prilici procijeniti pismena ili usmena jezična znanja studenata iz stranoga jezika. Dvojba je još naglašenija kada je riječ o njemačkom jeziku, jer pouzdano znamo, budući da su većina ispitanika naši bivši studenti, da je među njima vrlo malen broj onih koji su tijekom studija prava učili njemački jezik. S druge strane, zbog nepreciznosti postavljenog pitanja moguće je i njegovo različito tumačenje, pa su ga neki ispitanici možda razumjeli u smislu procjene dostatnosti znanja toga jezika u naših studenata s obzirom na potrebe za znanjem toga jezika. Stoga se odgovori na ovo pitanje mogu promatrati samo kao slobodna procjena ispitanika. Kako smo na početku napomenuli da je ovdje riječ o komparativnom istraživanju utemeljenom na identičnom upitniku, radi komparabilnosti podataka kratko ćemo prikazati odgovore na ovo pitanje, iako ono zapravo nije relevantno za svrhu ovoga istraživanja, a to je utvrđivanje potreba studenata s obzirom na korelaciju sadržaja stručnih predmeta i stranoga jezika pravne struke. Na Pravnom fakultetu u Osijeku 41% ispitanika procjenjuje zna-

nje engleskoga jezika studenata vrlo dobrim, dok ga 52% ispitanika smatra dobrim. Na Pravnom fakultetu u Zagrebu 15% ispitanika smatra da je znanje engleskoga jezika njihovih studenata vrlo dobro, dok ga većina ispitanika ocjenjuje dobrim (53%), 29% ispitanika dovoljnim i 3% nedovoljnim. Što se tiče njemačkoga jezika (podaci samo za Pravni fakultet u Osijeku), nastavnici struke to znanje procjenjuju slabijim od engleskoga – u prosjeku dovoljnim.

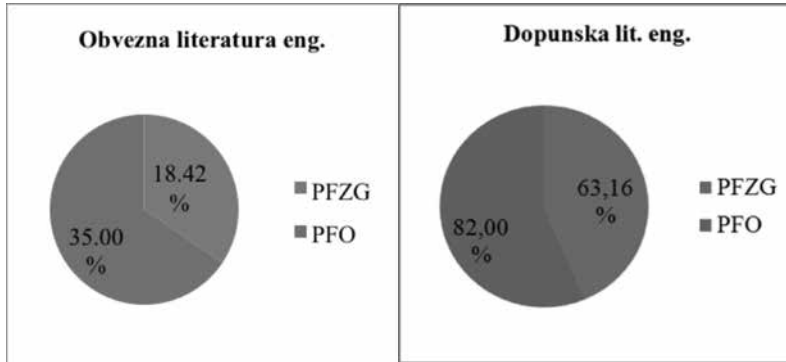
S obzirom na cilj ovoga istraživanja od osobite je važnosti pitanje o uporabi obvezne i dopunske literature na stranom jeziku u svladavanju sadržaja stručnih predmeta. Na Pravnom fakultetu u Osijeku (Grafikoni br. 2 i 3) 35% nastavnika koristi izvore na engleskom jeziku u obveznoj literaturi za svoje kolegije. Kao što smo i očekivali, velika većina ispitanika (59%) uopće ne koristi kao obveznu literaturu izvore na stranom jeziku. Samo 2 ispitanika (6%) navode i literaturu na njemačkom jeziku u popisu obvezne literature za svoj predmet. Zanimljivo je i pohvalno da čak 82% ispitanih nastavnika stručnih predmeta na Pravnom fakultetu u Osijeku nudi studentima u dopunskoj literaturi naslove na engleskom jeziku, a 35% na njemačkom jeziku. Ovdje je potrebno napomenuti da tri ispitanika predaju i na poslijediplomskom doktorskom studiju, pa to objašnjava relativno visok postotak obvezne literature na engleskom jeziku, kao i činjenicu da je dva ispitanika navelo kako u popisu obvezne literature za svoj predmet imaju i literaturu na njemačkom jeziku.

Grafikoni br. 2. i 3. Uporaba obvezne i dopunske literature na stranom jeziku PFO

Za razliku od osječkog Pravnog fakulteta, na kojemu 35% nastavnika koristi izvore na engleskom jeziku u obveznoj literaturi za svoj predmet, na Pravnom fakultetu u Zagrebu (Grafikoni br. 4 i 5) 18,42% ispitanika koristi obveznu literaturu na engleskom jeziku. I na Pravnom fakultetu u Zagrebu većina nastavnika – njih 63,16% - za nastavu i ispite u svom predmetu rabi dopunsku literaturu na engleskom jeziku, što je nešto manje nego na osječkom Pravnom fakultetu gdje, kako smo vidjeli, 82% nastavnika kao dopunsku literaturu za svoj predmet navodi onu na engleskom jeziku.

Grafikoni br. 4 i 5. Uporaba obvezne i dopunske literature na engleskom jeziku na Pravnom fakultetu Osijek i Pravnom fakultetu Zagreb

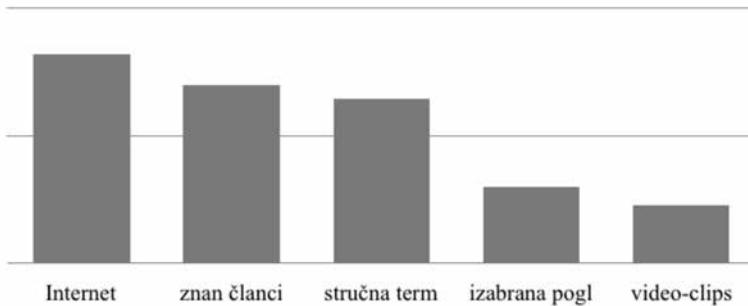

Analiziramo li uporabu obvezne literature na engleskome jeziku na osječkom Pravnom fakultetu po katedrama, dolazimo do zanimljivog podatka da se takva literatura koristi na 6 katedara: Katedra međunarodnog privatnog prava, Katedra europskog prava, Katedra radnopravnih i socijalnih znanosti, Katedra trgovačkog prava, Katedra financijskih znanosti, Katedra građanskopravnih znanosti. Uporaba literature na engleskom jeziku u navedenim pravnim područjima ukazuje na to da je znanje engleskoga jezika nužno u bavljenju tim granama prava, ali i na činjenicu da i predavači tih predmeta dobro vladaju engleskim jezikom. Da je tomu tako potvrđuje podatak da od tri nastavnika koji predaju Međunarodno privatno pravo dvoje rabe obveznu literaturu na engleskom jeziku, dok treći navodi samo literaturu na hrvatskom jeziku, kao i podatak da ispitanici s katedre Međunarodnog javnog prava i Pomorskog prava niti u obveznoj niti u dopunskoj literaturi ne navode naslove na engleskom jeziku, iako bismo to očekivali s obzirom na prirodu pravnoga područja.

Analiza podataka o vrstama nastavnih materijala na engleskom jeziku koje su zastupljene u popisu obvezne i dopunske literature na Pravnom fakultetu u Osijeku pokazuje da je uglavnom riječ o odabranim poglavljima u knjizi (na 10 od ukupno 17 katedri), presudama europskih sudova (6 od 17 katedri), znanstvenim člancima (5/17) i materijalima na internetu (5). Uz to, predstavnici 4 katedre također u svojoj dopunskoj literaturi navode i cjelovite knjige na engleskom jeziku kao dopunsku literaturu.

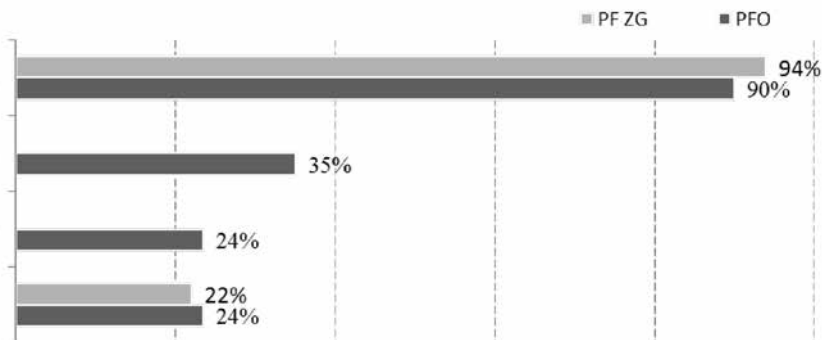
Zanimljivo je i pohvalno da nastavne materijale na stranom jeziku za pripremu svojih predavanja te na vježbama i seminarima koriste svi nastavnici na Pravnom fakultetu u Osijeku, a među ispitanicima Pravnoga fakulteta u Zagrebu njih 56%. Među tim materijalima većina ispitanika na osječkom Pravnom fakultetu koristi internet (82%), zatim znanstvene članke (70%), stručnu terminologiju (64,70%) te izabrana poglavlja iz knjiga (30%), a 23% ispitanika rabi video isječke (Grafikon br. 6).

Grafikon br. 6: Uporaba nastavnih materijala na stranom jeziku na predavanjima/ vježbama/ seminarima – Pravni fakultet Osijek

Ispitanici su također zamoljeni da navedu aktivnosti studenata vezane za uporabu materijala na stranom jeziku. Na oba fakulteta najčešće su studentske aktivnosti čitanje literature na engleskom jeziku radi izrade seminarskih radova (na Pravnom fakultetu Zagreb 94% ispitanika, na Pravnom fakultetu u Osijeku 90%). Značajan dio osječkih nastavnika izdvaja čitanje odabranih tekstova kod pripremanja studenata za diskusiju (35%) i usvajanje stručnih termina na engleskom jeziku iz pojedinih predmeta (24%). Ostali oblici aktivnosti kao diskusija, uporaba citata te izlaganja o knjizi ili članku zastupljeni su na oba fakulteta s oko 20% - na Pravnom fakultetu Zagreb 22%, na Pravnom fakultetu Osijek 24% (Grafikon br. 7).

Grafikon br. 7: Aktivnosti studenata vezane za materijale na stranom jeziku

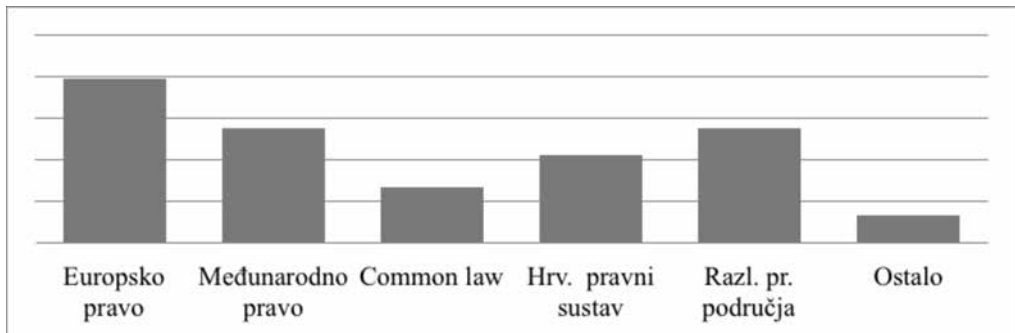

Dalje se od ispitanika tražilo da sugeriraju koja bi stručna tematska područja trebala biti zastupljena u nastavi stranoga jezika struke. Na Pravnom fakultetu u Osijeku od ukupno 29 ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju, po 12 ispitanika daju prioritet pravu Europske unije i kaznenom pravu Europske unije, isto toliko navodi da je potrebno poznavati izvore prava Europske unije te povijest europskih integracija; 6 od 29 nastavnika kao osobito važne teme navodi međunarodno pravo, međunarodno privatno pravo, pravo međunarodnih organizacija, međunarodne ugovore; 3 nastavnika navode sudsku praksu europskih sudova, presude, presedane i prevođenje presuda sudova Europske unije, 4 nastavnika osobitu važnost pridaju ljudskim pravima, zaštiti ljudskih prava, temeljnim pravima i slobodama, slobodi kretanja te poznavanju Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i pripadajuće stručne terminologije. Nadalje,

ispitanici pojedinačno, ovisno o svome području interesa, navode i stvarno pravo, zaštitu potrošača, obvezno pravo, privatno-pravne ugovore, pravo okoliša i zaštitu intelektualnog vlasništva, dok 4 nastavnika navode kako je potrebno usvojiti što više stručne pravne terminologije iz što više pravnih područja, osobito prava Europske unije.

Među stručnim područjima koja preporučuju ispitanici na Pravnome fakultetu u Zagrebu također dominira europsko pravo (79%), zatim međunarodno pravo (55,26%), hrvatski pravni sustav (42,11%), ali i common law sustav (26,32%) koji nije zastupljen u prijedlozima osječkih nastavnika. Većina ispitanika također preporučuje različita pravna područja (55,26%).

Grafikon br. 8 Preporučena stručna područja na Pravnome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

Zbog velike disperzije podataka na različite odgovore ovdje nije rađen grafički prikaz rezultata dobivenih na oba fakulteta, no iz nalaza istraživanja na oba fakulteta jasno proizlazi kako naj-snažniji akcent u nastavi stranoga jezika struke treba biti na područjima europskoga prava i prava Europske unije, međunarodnog javnog i međunarodnog privatnog prava, ali i različitim pravnim područjima, kako bi studenti usvojili što širi spektar stručne terminologije.

Nekoliko je nastavnika dalo svoje sugestije za bolju korelaciju stručnih predmeta s nastavom stranih jezika. Te su nam sugestije dragocjene jer su navedeni ispitanici mlađe dobi i većinom naši bivši studenti i dobro su upućeni u sadržaje koji se podučavaju na nastavi stranih jezika. Sugestije se kreću od toga da se treba „više koncentrirati na govorni engleski, konverzaciju i pravničku retoriku“, da „u izradu nastavnih materijala na stranom jeziku treba uključiti i nastavnike pravnih fakulteta“ te da treba „više vježbati kvalitetno prevođenje pravnih tekstova i pismeno izražavanje (kako napisati životopis na stranom jeziku, preporuku, motivacijsko pismo itd.)“.

Iako u upitniku na zagrebačkom Pravnom fakultetu nije bilo pitanje vezano za ocjenu suradnje s Katedrom za strane jezike, u Osijeku smo, upravo zato što se posljednjih godina odvijaju različiti oblici suradnje ove katedre s drugim katedrama na fakultetu, željeli doznati dojmove ispitanika i njihovu spremnost na daljnju suradnju. Tako 22 ispitanika od ukupno 29 suradnju s nastavnicima stranih jezika ocjenjuju izvrsnom. Kako su ocjene mogle biti u rasponu od izvrstan do nedovoljan, prosječna ocjena iznosi 4,6. Ipak, značajan je i broj onih koji smatraju da još uvijek ima prostora za poboljšanja i mogućnosti za suradnju. Tako nastavnik europskoga prava predlaže da se na nastavu stranoga jezika pozovu nastavnici europskog prava održati nekoliko sati nastave na hrvatskom jeziku, kako bi studenti na temelju usvojene terminologije lakše usvajali terminologiju na stranom jeziku. Kao dobar primjer suradnje navode edukaciju za pravnike-lingviste koja se već dvije godine uspješno provodi na Pravnom fakultetu Osijek. Ova primjedba jasno ukazuje na činjenicu da ne postoji dobra korelacija između sadržaja stranoga jezika i stručnih

predmeta, jer naši studenti češće prije susretnu pravnu terminologiju i sadržaje vezane za pravo Europske unije na nastavi stranoga jezika nego na stručnim kolegijima, jer taj predmet uče tek na 3. godini studija. Ovo, kao i sugerirani novi stručni sadržaji, jasno ukazuju na potrebu unošenja izmjena u nastavne programe engleskoga jezika te na bolju korelaciju sadržaja njemačkoga jezika s predmetima struke.

Sugestije ispitanika na Pravnom fakultetu u Zagrebu podudaraju se s onima njihovih kolega na Pravnome fakultetu Osijek. Zanimljivo je da se na oba fakulteta naglasak stavlja na uvježbavanje prevođenja (osobito prevođenje ugovora, statuta, pravilnika, privatno-pravnih dokumenata), iako je desetljećima moderna metodologija nastave stranih jezika tu vještinu zapostavljala smatrajući ju reliktom zastarjele gramatičko-prijevodne metode. Očito je da nove okolnosti pravnih i političkih integracija u multikulturalnu i multijezičnu zajednicu ponovno vraćaju vrijednost ovoj jezičnoj vještini. S druge strane, također u skladu s aktualnim kretanjima, ispitanici sugeriraju uvođenje informacijskih znanosti u pravo i sukladno tome usvajanje suvremene informacijsko-pravne terminologije na engleskom jeziku. I zagrebački nastavnici smatraju da u razvijanju vještine prevođenja naglasak mora biti na Pravu Europske unije ali za razliku od osječkih sugeriraju da bi se engleski jezik pravne struke trebalo učiti 4 godine, a ne samo na prvoj i drugoj godini studija, što bi zapravo olakšalo korelaciju s predmetima struke i omogućilo izradu programa i udžbenika koji bi pratio red predavanja tijekom četiri godine redovitog studija prava.

5. ZAKLJUČAK

S obzirom na postavljene hipoteze, istraživanje je pokazalo da se engleski jezik smatra važnijim od njemačkoga na oba fakulteta, iako na Pravnom fakultetu u Osijeku većina ispitanika i njemački smatra važnim, odnosno poželjnim za pravnu profesiju. Podaci dobiveni o uporabi literature na engleskom jeziku znatno su bolji nego što smo pretpostavili, a osobito smo ponosni što je, u današnjim uvjetima političkih integracija i ujednačavanja pravnih propisa, postotak uporabe relevantne literature na engleskom jeziku znatno veći na Pravnome fakultetu u Osijeku, gdje 35% nastavnika koristi u obveznoj literaturi i izvore na engleskom jeziku za svoj predmet, dok je u Zagrebu taj postotak nešto manji (18,42%). U Osijeku svi ispitanici koriste dopunsku literaturu na engleskom jeziku, a na zagrebačkom fakultetu 63% ispitanika. Možemo reći da su sa stajališta uporabe stranih jezika na stručnim kolegijima ovi podaci zadovoljavajući, a razlika u postotku između dva pravna fakulteta vjerojatno je uvjetovana činjenicom da je većina ispitanika u Osijeku mlađe dobi (do 35 godina) i izvrsno vlada engleskim jezikom (u rezultatima istraživanja za zagrebački fakultet ne navode se podaci o dobi ispitanika).

Što se tiče preporučenih stručnih područja koje bi trebalo obrađivati na nastavi stranih jezika, na oba se fakulteta naglasak stavlja na pravo Europske unije, međunarodno privatno pravo i međunarodno javno pravo, ali također učenje stručne terminologije iz što većeg broja pravnih područja. Na oba je fakulteta naglasak na praktičnom aspektu nastave koji podrazumijeva govorno izražavanje, stručnu terminologiju, prevođenje, pisanje životopisa i prijava na natječaje. Ova mišljenja ukazuju na potrebu bolje usklađenosti (korelacije) sadržaja nastave stranih jezika sa sadržajima predmeta struke, a preporučeni sadržaji najbolje bi se mogli uskladiti sa sadržajima struke kada bi se u praksi primijenila sugestija nastavnika s Pravnoga fakulteta u Zagrebu da bi se strani jezik struke trebao učiti kontinuirano tijekom četiri godine integriranoga preddiplomskoga i diplomskoga studija prava, a na petoj kao izborni predmet. Za daljnje podizanje kvalitete na-

stave jezika struke važna je i sugestija o korisnim jezičnim vještinama za buduće pravnike, među kojima se osobito ističe prevođenje kao vještina kojoj se u suvremenoj metodici i glotodidaktici do sada nije pridavala velika važnost.

Podaci koji se odnose na suradnju Katedre za strane jezike s nastavnicima stručnih kolegija na Pravnome fakultetu u Osijeku zadovoljavaju su, a to potvrđuje i dobar odaziv ispitanika (58% u Osijeku u odnosu na 38% u Zagrebu). Mjesta za poboljšanje, kako to sugeriraju i ispitanici, uvijek ima, što bi se trebalo pokazati u skoroj budućnosti, u primjeni rezultata ovoga istraživanja na osuvremenjivanju nastavnih sadržaja stranoga jezika i njihova usklađivanja s aktualnim promjenama u području prava. Komparativni pristup i objedinjavanje stavova nastavnika struke na dvama pravnim fakultetima čini rezultate istraživanja pouzdanijom osnovom za izradu novoga programa i udžbenika koji će omogućiti kvalitetniju nastavu stranoga jezika struke usklađenu s potrebama hrvatskih studenata prava. S obzirom na pozitivne stavove nastavnika osječkoga Pravnog fakulteta prema suradnji s Katedrom stranih jezika, provedeno istraživanje budi optimizam s obzirom na mogućnost daljnje suradnje s predmetnim nastavnicima u struci u svrhu kvalitetnije osmišljene nastave stranoga jezika koja će zadovoljiti potrebe naših studenata proizašle iz novih okolnosti pravno-političkih promjena u Republici Hrvatskoj kao novoj članici Europske unije.

LITERATURA

- Anderson, L. W. & Krathwohl D. R. (2001.). *A Taxonomy for Language Learning, Teaching and Assessment*, New York: Longman.
- Basturkmen, H. (2010.). *Developing courses in English for Specific Purposes*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Coyle, D. (1999.). „Theory and planning for effective classrooms: supporting students in content and language integrated learning contexts“, u: Mash, J. (Ed): *Learning Through a Foreign Language*, London, CILT.
- Coyle Do, P. Hood and D. Marsh (2010.). *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huhta, M., K. Vogt, E. Johnson and H. Tulkki (2013.). *Needs Analysis for Language Course Design: A Holistic Approach to ESP*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hutchinson, T., Waters, A. (1987.): *English for Specific Purposes: A learning-centered approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Javornik Čubrić, M. & M. Matijašević (2012.). „Needs Assessment in English for Legal Purposes“, u: *Zbornik radova s međunarodne konferencije, The Importance of Learning Professional Foreign Languages for Communication between Cultures 2012*, Celje, Slovenia.
- Kordić, Lj., Mujić, N. (2004.). „Strani jezik u funkciji pravne struke: istraživanje stavova djelatnih pravnika i studenata prava“, u: *Pravni vjesnik 3-4/2003.*, str. 57-77.
- D. Marsh, M. J. Frigols Martin, *Introduction: Content and Language Integrated Learning*, www.unidue.de/imperia/md/content/appliedlinguistics/lingon/marsh_frigols_clil_into_ts_me.pdf, 1.3.2014.
- Mohan B., M. van Naerssen (1997.). “Understanding cause-effect: learning through language“, u: *Forum 35* (4).
- Matijašević M., M. Javornik Čubrić (2013.). „Interdepartmental Co-operation in ELP Curriculum Development“, u: *Zbornik radova s međunarodne konferencije, The Importance of Learning Professional Foreign Languages for Communication between Cultures 2013.*, Celje, Slovenia.
- Nunan, D. (1988.). *The Learner-Centred Curriculum: A Study in Second Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richards, J. (2006.). *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge: CUP.
www.teachingenglish.org.uk/clil

Ljubica Kordić, Assistant Professor at the Faculty of Law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Dubravka Papa, Senior Lecturer, Faculty of Law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

COOPERATION BETWEEN FACULTY DEPARTMENTS TO THE PURPOSE OF QUALITY IMPROVEMENT IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES FOR SPECIFIC PURPOSES – A COMPARATIVE APPROACH

Summary

Main goal of teaching foreign languages for specific purposes on tertiary level is to develop communicative competence of students in foreign language within the specific field and to qualify them for implementation of those competences in their future profession. To achieve that end, apart from a competent teacher and modern teaching materials, integration of language content and content subjects is a necessary precondition. That implies a good cooperation between foreign language teachers and content subject teachers to achieve a better quality in foreign language courses concerning specific scientific field taught at the faculty. The main goal of this paper is, by using a method of questionnaire, to explore the level of cooperation between foreign language teachers and content subject teachers in the field of law at the Law Faculty of Osijek and the Law Faculty of Zagreb and to improve a co-relation between content subjects and foreign language courses at these faculties. To that end, the answers by content subject teachers and their suggestions as to topics in foreign language needed by Croatian law students in new conditions of Croatia's accession to the EU will serve as a foundation for development of foreign language courses that are more responsive to requirements of legal profession in new circumstances of the EU law implementation and the new configuration of the labour market. Results of the questionnaires conducted at the Faculty of Law of Osijek and the Faculty of Law of Zagreb will be compared to indicate similarities and differences in opinions of the professors teaching legal subjects at the two faculties and to serve as a reliable basis in establishing better co-relation between content subjects and foreign language curricula at Croatian law faculties.

Key words: Foreign languages for specific purposes, content subject, faculty of law, Croatia

Ljubica Kordić, Dozentin, Fakultät für Rechtswissenschaften der Universität in Osijek; Dubravka Papa, höhere Vortragende, Fakultät für Rechtswissenschaften der Universität in Osijek

KOOPERATION ZWISCHEN DEN FAKULTÄTSABTEILUNGEN ZUM ZWECK DER QUALITÄTBEWERTUNG VON FACHFREMDSPRACHENUNTERRICHT – KOMPARATIVER ANSATZ

Zusammenfassung

Das Hauptziel des Lehrens von Fachfremdsprachen auf der Hochschulebene ist es, die kommunikative Kompetenz der Studenten im bestimmten Fachbereich zu entwickeln und sie zur Anwendung ihrer fremdsprachlichen Kompetenzen in ihrem zukünftigen professionellen Leben zu befähigen. Um jenes Ziel zu erreichen, ist neben einem guten Fremdsprachenlehrer und modernen Lehrmaterialien eine Integration von Fremdsprachen- und Fachbereichkenntnissen nötig. Dies setzt eine gute Kooperation zwischen den Fremdsprachenlehrern und den Professoren juristischer Gegenstände voraus, was wesentliche Voraussetzung für die Entwicklung eines qualitätvollen Fremdsprachenunterrichts im Sinne der Einbeziehung entsprechender Fachinhalte darstellt. Auf Grund einer Umfrage wird in diesem Beitrag die Ebene der Kooperation zwischen der Fremdsprachenabteilung und den Abteilungen juristischer Fächer an den juristischen Fakultäten in Osijek und Zagreb untersucht. Das Ziel der Arbeit ist, die Auffassungen und Vorschläge der Professoren in Bezug auf die mit dem Fachbereich Jura bezogenen Inhalte in der Gestaltung der fremdsprachlichen Curricula in Betracht zu nehmen und dadurch eine bessere Korrelation der fremdsprachlichen Inhalte mit denen im Bereich Jura zu schaffen. Im letzten Teil werden die Ergebnisse der Umfrage verglichen, um Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen den Auffassungen der Professoren in Bezug auf die Rechtsbereiche und -Themen festzustellen, die im modernen Fachfremdsprachenunterricht bearbeitet werden sollten. Diese Ergebnisse sollen als zuverlässige Grundlage für eine bessere Korrelation zwischen dem Fremdsprachenunterricht und dem Unterricht der juristischen Gegenstände dienen.

Schlüsselwörter: Fachfremdsprachen, fachbezogene Gegenstände, juristische Fakultät, Kroatien